

A KERAMIKA ÉS ÜVEG MŰVÉSZETÉHEZ.

IRTA: CSIZIK GYULA.

IPARÁGAKNÁL, amilyenek a keramika és az üveg, úgy a gyáriparnak, mint a kis- vagy kéziparnak a művészettel szemben táplált igényeit nem mindig könnyű megállapítani. Eme igényeknek mértéke kétségtelenül nem egyenlő egyiknél és másiknál; sőt nem is mindig marad ugyanaz. Szemünk előtt mennek végbe a gyári iparnak hódításai az iparnak a művészettel határos és közös területén. A határmezsgye egyre változik; változtatja azt a művészi kézipar, de amannak egyre nagyobbodó területéből visszahódítani emez már szinte semmit sem tud.

Tudja mindenki, hogy a keramika és üvegyipar nem egészen művészi jellegű; vagyis hogy nem minden művészi ipar, ami keramika vagy üveg. De világos az is, hogy e kettő mindegyikének (és másoknak is, mint például a vasművesség, textilipar, faipar stb.) művészi és nem művészi része nem ugyanegy elv vagy mérték szerint állapítható meg. Az egyiknek a nem művészi része — mondjuk a technikai — a nagyobb, a fontosabb; a másiknak művészi téren kínálkozik az erő kifejtésre több és figyelemreméltóbb alkalma. És látszólag kétfelé választható egymástól ez a két csoport mindegyik iparágnál. De nyomtatékkal legyen mondva, hogy ez a kettéválasztás lényegében nem sokatmondó és semmit sem használ. Mert van egy kapocs, amely a kettőt mégis mindig összetartja; még pedig olyasvalami, aminek révén a technikai is művészivé lesz és ami nélkül a művészet el sem lehet. Ez pedig nem más, mint az anyag igaz volta, valóságosága, kapcsolatban a helyes megmunkálással. Az anyagnak megfelelő, tehát minden anyagi feltételnek és a célnak is megfelelő megmunkálása még a mindennapi értelmezés, a közfelfogás szerint a művészet körébe nem tartozó készítményt vagy alkotást is a művészet körébe emelheti. Nyilvánvaló lesz ezáltal a hozzá nem értők előtt is, hogy művészi voltát az üveg- és kerámiai tárgynak nemcsak a díszítés, az

ornament vagy egyéb alárendelt részlet teszi, hanem elsősorban az imént említett anyagi alakítás; ez az első, a fő; a művészi megmunkálásnak másik része: a díszítő, csakis másodrendű dolog; tehát az elsőnek alárendeltje. Nem szabad a formát a díszítéstől függővé tenni, aszerint alakítani akarni; fordítva: a díszítő elemnek kell alkalmazkodni a formához, az alakításhoz. Igazítsuk mindjárt helyre azt a tévedést, amely szerint művészi csak a díszített dolog lehet. Korántsem. Éppen a legújabb idők keramikai és üvegyipari produkciójában akadunk ilyen külön nem díszített, mégis kiválóan művészi termékekre. Keramikai téren ott vannak a francia Delaherche, a Dammouse, a Bigot-féle, aztán a japáni, művészi technikával készült magastűzű köedényfélék, amelyeket csakis művészi voltuk miatt mások is több-kevesebb sikerrel utánoztak. Mindezekben alkalmazott külön dekoráció egyáltalában nincs is; ami az edényeken művészi hatású, az a forma, az anyagi technika kezelése és ennek eredményeként elért oly színhatások, amelyek eddig jóformán ismeretlenek voltak. Kétségtelenül új fölfogásról tanuskodik a technikai — itt vegyi — folyamatnak ilyen közvetlenül a művészet céljaira való felhasználása; a franciák azért joggal beszélnek az „art du feu“ keramikai csoportjáról. És ott van továbbá a lüszter mint díszítő elem, a Zsolnay-féle eozin.

Ami pedig az üveget illeti, nem jellemző-e, hogy napjainkban, művészi törekvéseink hatása alatt éppen a használati üvegtárgyak színvonalára emelkedett? az az üvegnemű, amelyről most az a felfogásunk, hogy műipari tekintetben ez a fontosabb és nem a díszes, a luxusüveg. Fokmérője az üveg művészetének is többé nem a dísz szolgáló és nem használható, hanem a használati üvegnemű, akár díszített akár nem. Mert a használati üvegnemű az ő dísztelenségével százszor annyi művészetet rejthet magában a bármily gazdagon díszített luxusüvegnél — ha t. i. művészi.

Nem a dísz határoz, hanem az egésznek művészi megoldása. Ami pedig különösen a díszet illeti, ma oda jutottunk, hogy inkább kevesebb, de az alakhoz jól alkalmazkodó ornamentet kívánunk; ennek a kevesebbnek jó hatását becsüljük legtöbbször. Úgy látszik, mintha izlésünk változnék, finomodnék vagy érzékenyebb kezdene lenni. Nem kutatjuk most, hogy ennek a jelenségnek mik az okai; egyik legfontosabb oka kétségkívül minden egyébtől függetlenül: az anyag művészi alakítására irányuló törekvés hatásában keresendő. A termelés virtualitásának java részét leginkább ez veszi igénybe, s mellette a többinek szerepe alábbszáll; aminek aztán az a következménye, hogy figyelmünk is erre fordulván, ítéletünk is ebben a tekintetben lesz követelőbb és finomodik. — A díszítésnek túlhalmozását ma az üvegnek és a keramianak csakis olcsó „dísz tárgyai“ találjuk még, visszamaradás csak itt van, minden egyéb javult. Ezeknek az egyenlőtlenségeknek oka pedig a gyárípar. A tárgynak azért, hogy a vásáron kelendőséggel bírjon, minél olcsóbb módon való sokszorosítása rossz és káros visszahatással van a művészi iparra. Hiszen igen természetes, hogy a gazdasági érdekeket a művészekkel nem mindig lehet összeegyeztetni, mert úgy amint például az anyag művészi alakítása gazdaságilag véve nehézség, tehát egyszersmind hátrány is, úgy viszont a gazdaságilag előnyöket nyújtó gyárípar — mint mondottuk — a művészet szempontjából tekintve, annak érdekeit befolyásolja hátrányosan. De ebben a tekintetben, vagyis ezért nemcsak a gyárípar, hanem a kereskedelem is felelős. A gyár azt készíti, aminek kelendősége van; így tehát a kereskedő irányításának enged, ez pedig nem a művészetet nézi, hanem a keresetet. Hogy ily viszonyok között a keramika és üveg művészi jelentősége szenved, az világos.

Kivétel itt természetesen egyrészt a kézművesiparos és az ily ipari tárgyaknak művészi előállításával foglalkozó művészegegyén, akik művészi ipari tárgyaik készítésével nem a tömegprodukciónak szolgálnak és másrészt oly színvonalú művészeti ipartelepek

mint a mi Zsolnayné, a kopenhágai kir. porcellángyár vagy a rórstandi porcellánmanufaktura, továbbá az amerikai Tiffany cég, a francia E. Gallé, az olasz Salviati és a már említett keramisták, stb. Itt az olcsó tömegprodukciónak ki van zárva; de az is, ami nagyobb mennyiségben készül, megtartja művészi jellegét. A baj kútforrása tehát a vásárra, a piacra szánt olcsó portékának gyártásában, illetőleg minőségében van.

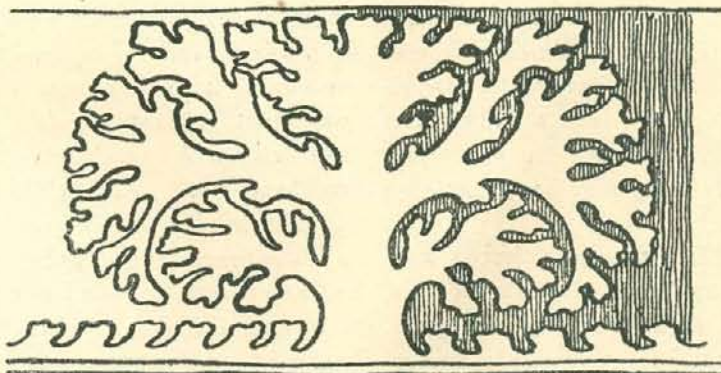
Ezt tudva, a bajon látszólag könnyen azzal lehetne segíteni, hogy a műipari ipariparot kézművességgé változtatnók. És erre gyakran tényleg van is hajlandóság. Hogy azonban ez mily ferde felfogásra vall, azt itt fejtegetni nem kell. Ami kézműipar, az nem lehet gyárípar, és amit a kézművesiparos művészit alkot, azt a gyárípar alkotni nem képes. A gyárípar legfeljebb amannak sokszorosítását vállalhatja el, feltéve, hogy a tárgy erre alkalmas és hogy vele gyáríparilag úgy lehet elbánni, hogy anyagi és művészi jellege ezáltal csorbát ne szenvedjen. Csakhogy a bökkenő éppen itt van. Míhelyt ez a két iparüzem egymással versenyre kel, mindegyik elhíbbazza a dolgot. Versenyezni nekik egyáltalában nem kell és nem is szabad. Bármily kifogástalanul készíti el a gyárípar például a vörösréz kézi domborítását, sőt az egyes kalapácsütéseket a sokszorosítás bármiféle módján és akármennyire igyekszik másolni, vagy a keramikai gyár a kézi festést a mosdótálon, korsón vagy az evőedénykészleteken és végre az üveggyár mondjuk a zománccfestést az evőedényen — művészi tekintetben egyik sem fogja elérni azt, amit voltaképpen akar, t. i. a művészi iparos kezemunkájának nyomait, vonásait, hanem ennek tökéletlen másolatát, utáztatát, pótlását nyújtja, ami művészileg ki nem elégíti. A gyárípari olcsó keramikai produktum tehát dekorációjának legbecsesőbbjét, a művész kezeirását kénytelen nélkülözni; az üvegproduktum pedig éppen azért mivel pl. az említett zománccfestésnek e módján megfelelő gépi eljárás nincsen, kézi festést vagyis dekorációt ad ugyan, csakhogy tömegprodukciónak s egyszersmind olcsóságra törekedvén, olyat nyújt, ami minden inkább mint művészi.

Az következik ebből, hogy a művészi iparnak és a gyári iparnak megvannak a saját különös útjai és eszközei, amelyekről eltérni nekik nem szabad. Kinek-kinek a magáé; másra ne törekedjék. A művészi ipar gyári üzemének azért megvan vagy lehet sajátos művészete; és ha nincsen meg, arra szert kell tennie. De vegye figyelembe, hogy művészileg egészen mást kell produkálnia mint a kézművesnek, az egyes műiparosnak; s megint hiba lenne utóbbtól, ha az előbbi munkájának művészetét igyekeznék gyakorolni. A nagyipar céljai és ennek megfelelően eszközei is — újra mondjuk — tehát egészen mások. Feladatának teljesítése is tehát más úton, más erők igénybevételével fog végbemenni. Neki mindenekelőtt külön erre a célra begyakorolt tervező vagy rajzoló művészekre van szüksége; ezek nélkül törekvései manapság eredménytelenek maradnak; s ez áll úgy a kerámia valamint az üvegipar művészi részére nézve. A gyáripar nagy mennyiségben és a kereskedelem céljaira dolgozik; neki tehát úgynevezett mustrákra van szüksége. És a verseny eszméje hozza magával, hogy mindegyik gyár eredeti, önálló, saját mustrákkal óhajt rendelkezni. De ezeket a mustrákat, amelyeknek azonban mindig a gyár, a telep — mondhatni — egyéni vonásaival kellene bírni, csak önállóan gondolkozó és képes oly mű-

vészek tudják előteremteni, akik a műipari ipar céljaival és a szükséglettel tisztában vannak és akik a művészetet a mindennapi élet szükségleti — akár kerámiai, akár üveg — tárgyaival összeegyeztetve, egyiket a másikkal érvényre juttatva dolgoznak és alkotnak.

Művészi ipart a gyáripar csak ily feltételek mellett űzhet, mert máskülönben csak vásári portékát produkál, ami a művészi ipar névre nem érdemes. A sikernek ez az egyedüli és kizárólagos módja és útja. A minták kiválogatásának, a belőlük elcsent részletek összealkalmazásának, variálásának és változtatásának művészileg sem értelme, sem értéke vagy haszna nincsen. Hogy a munkának ez a módja mit eredményez, az minden nagyobb kiállításon látható. Ha más nem, ez biztosan hátramaradást okoz.

Elmondottuk ezeket e néhány sorban. Magyar művészi iparunknak, amely a külföldi művészi ipar mellett, vagy vele szemben önállóság tekintetében gyöngye lábbon áll, ezeket mindig szem előtt kellene tartani. Erősödése csak önállósága révén fog jelentkezni; és különösen az üveg és a kerámia terén; mert alig van művészi iparág, amely anyagosságának annyira alá lenne rendelve, attól oly függésben volna, mint a kerámia és az üveg, amely művészi két iparágunk hazánkban jövője lehet.

NÁDLER RÓBERT RAJZA.

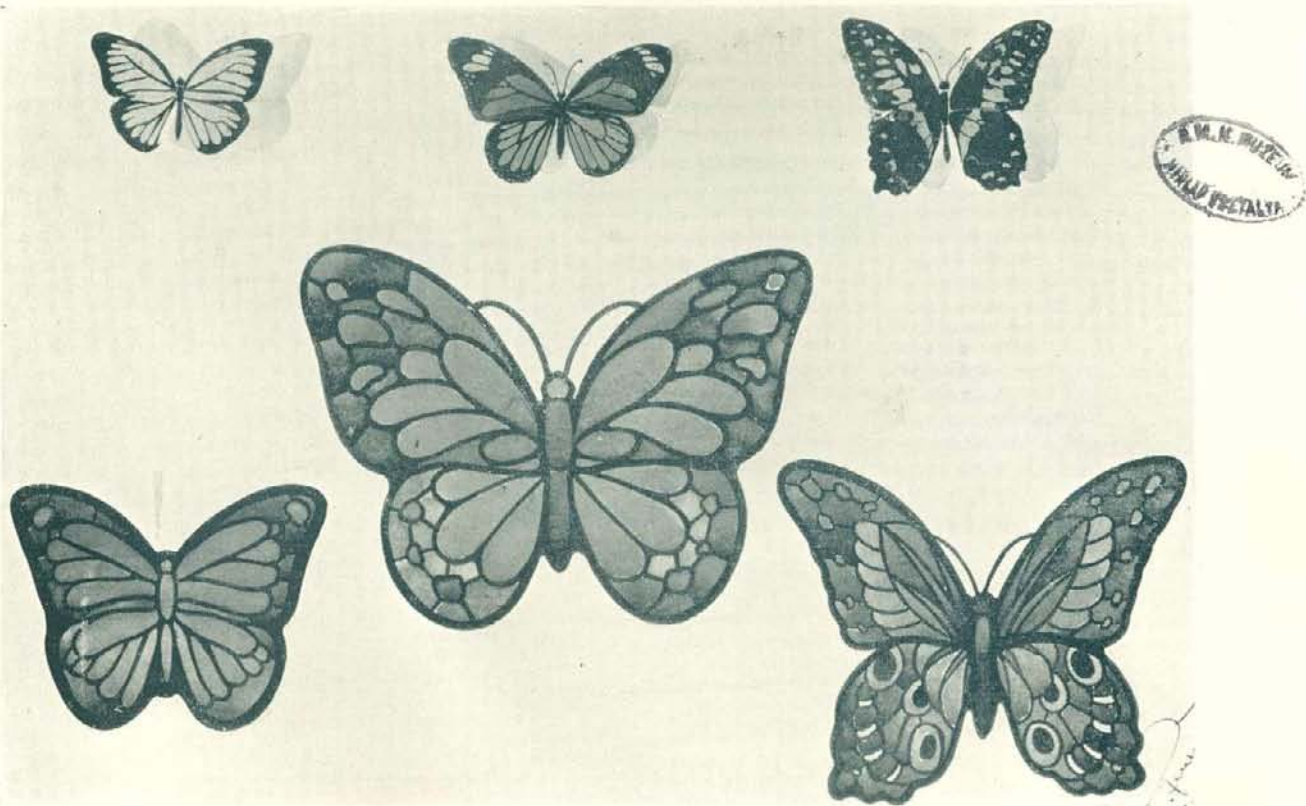
328.

328. NYILV. RAJZTANFOLYAM.
TANÁR CSIZIK GYULA.

VIRÁGTANULMÁNYOK.
ÉTUDES DE FLEURS.

329.

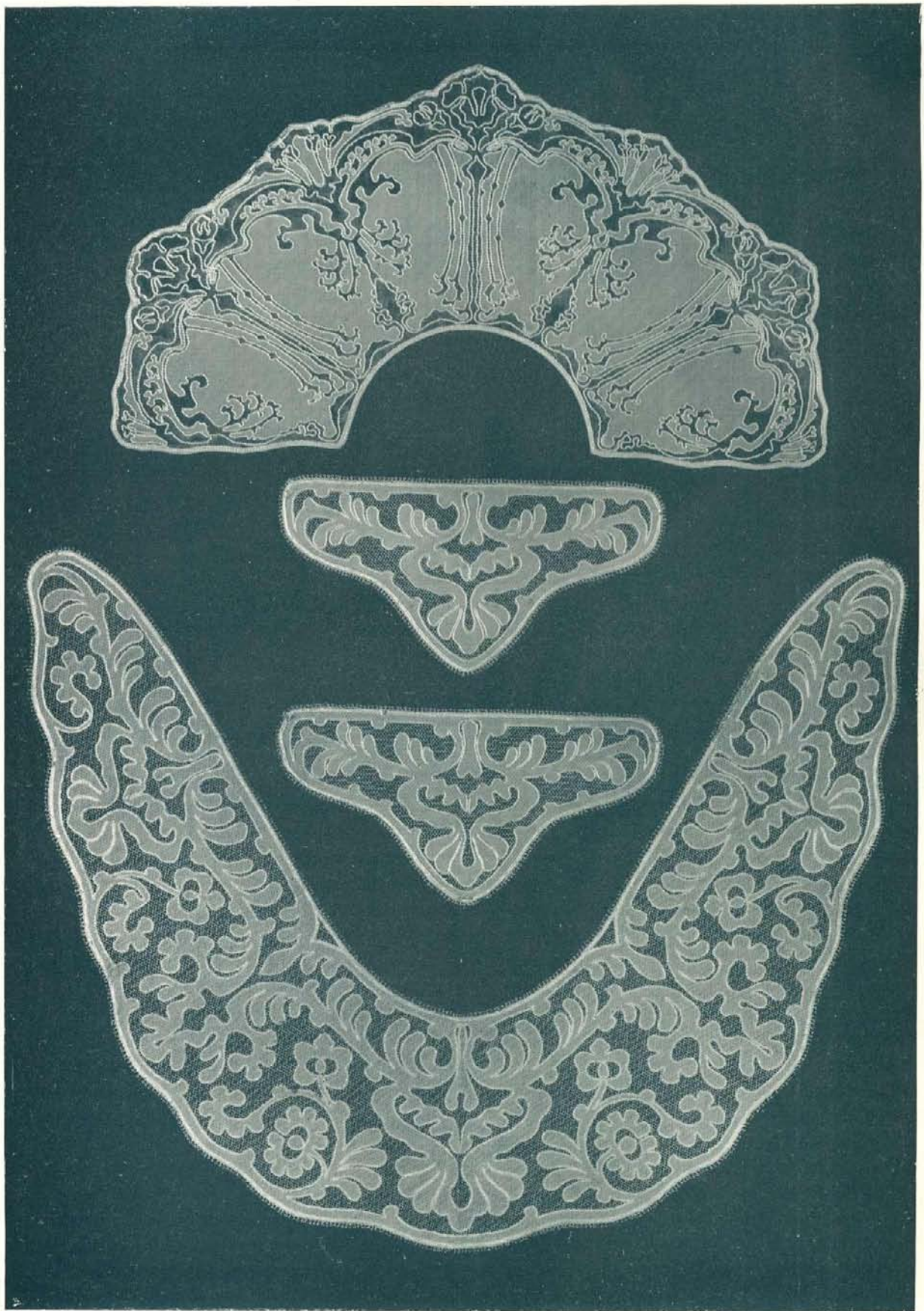

329. ÜVEGFESTŐK RAJZOSZTÁLYA.
TANÁR KÖLBER DEZSŐ.

PILLANGÓTANULMÁNYOK.
ÉTUDES DE PAPILLONS POUR VITRAUX.

SZÉKESFŐVÁROSI IPARRAJZISKOLA.

330.

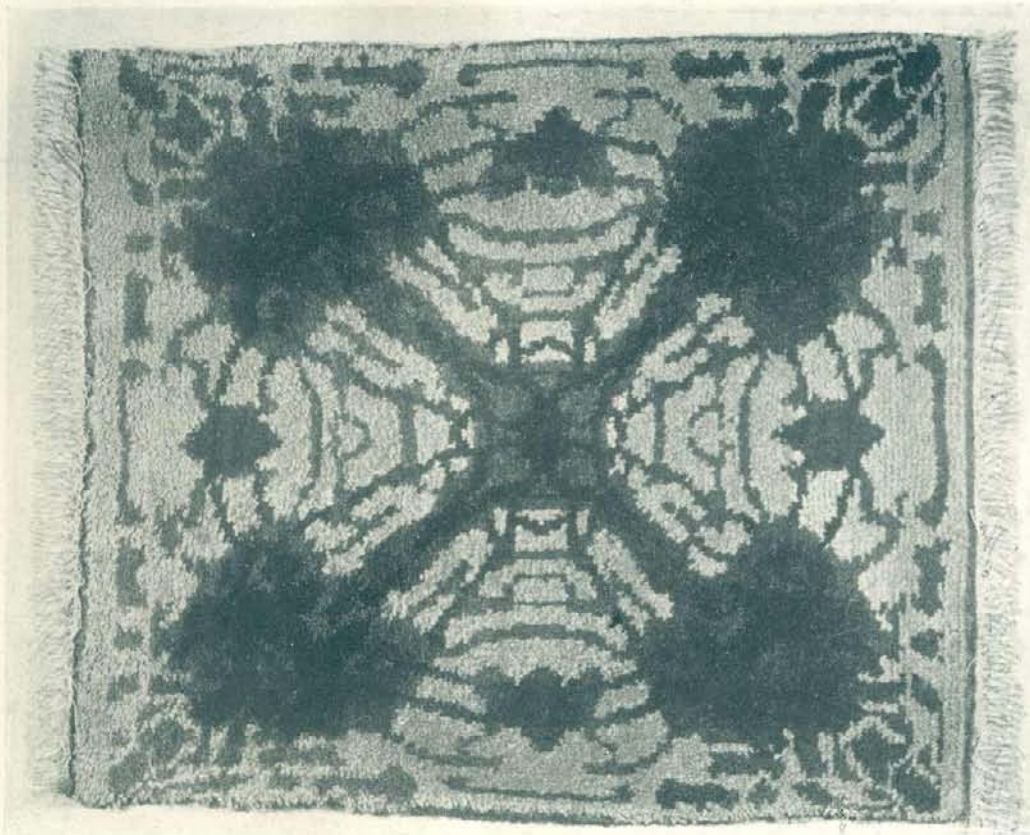

330. NŐI MUNKATEREM.
TANÁR ÖZV. MIRKOVSKY GÉZÁNÉ.

GAZE-LEGYEZŐ GÉPVARRÁSOS DÍSZÍTÉSSEL.
GALLÉR ÉS KÉZELŐK, APPLIKÁCIÓ.
DENTELLES EN GAZE POUR ÉVENTAILS.

SZÉKESFŐVÁROSI IPARRAJZISKOLA.

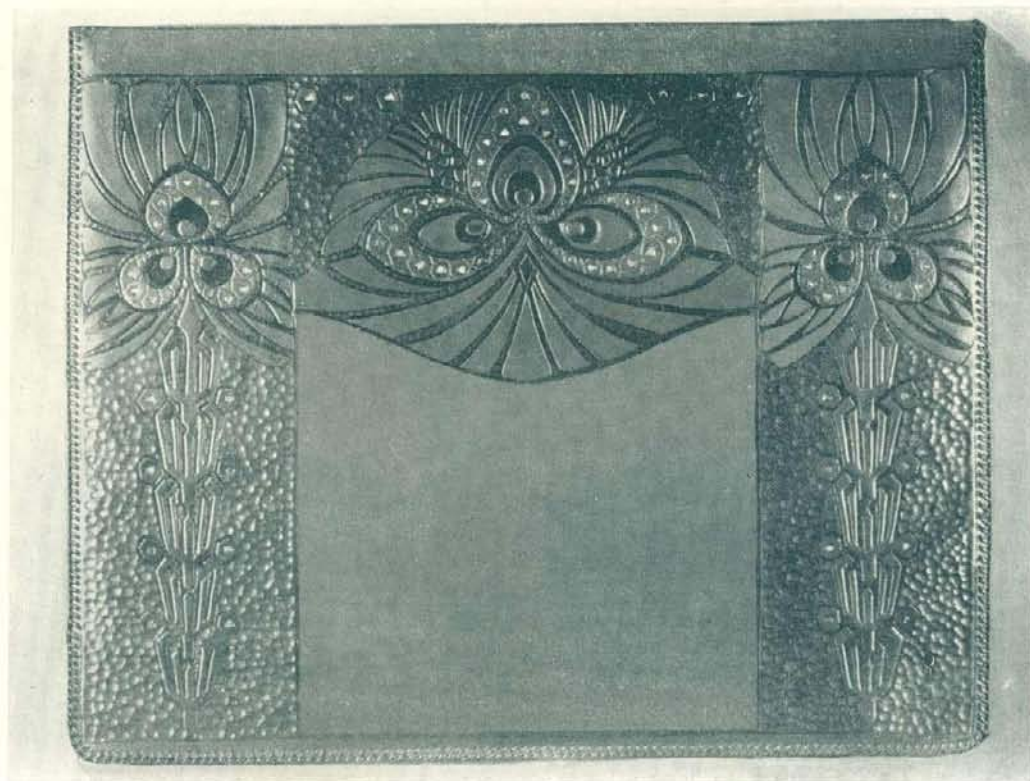
331.

331. SZÖVŐIPARI TANMŰHELY.
CSOMÓZOTT SZÖNYEG.
TERVEZTE LAKATOS ARTUR TANÁR.

PROJET D'UN PETIT TAPIS.

332.

332. NŐI MUNKATEREM.
TANÁR VÉRTES REZSŐ.

BÖRMAPPA VÉSETT ÉS
KOPOGTATOTT DÍSZÍTÉSEL.
TRAVAIL EN CUIR.

SZÉKESFŐVÁROSI IPARRAJZISKOLA.

333.

333. SZÖVŐIPARI TANMŰHELY.
GOBELIN ELLENZŐ.
TERVEZTE MAYER ANTAL TANÁR.

PARAVENT DÉCORÉ
D'UN GOBELIN.

SZÉKESFŐVÁROSI IPARRAJZISKOLA.

334.

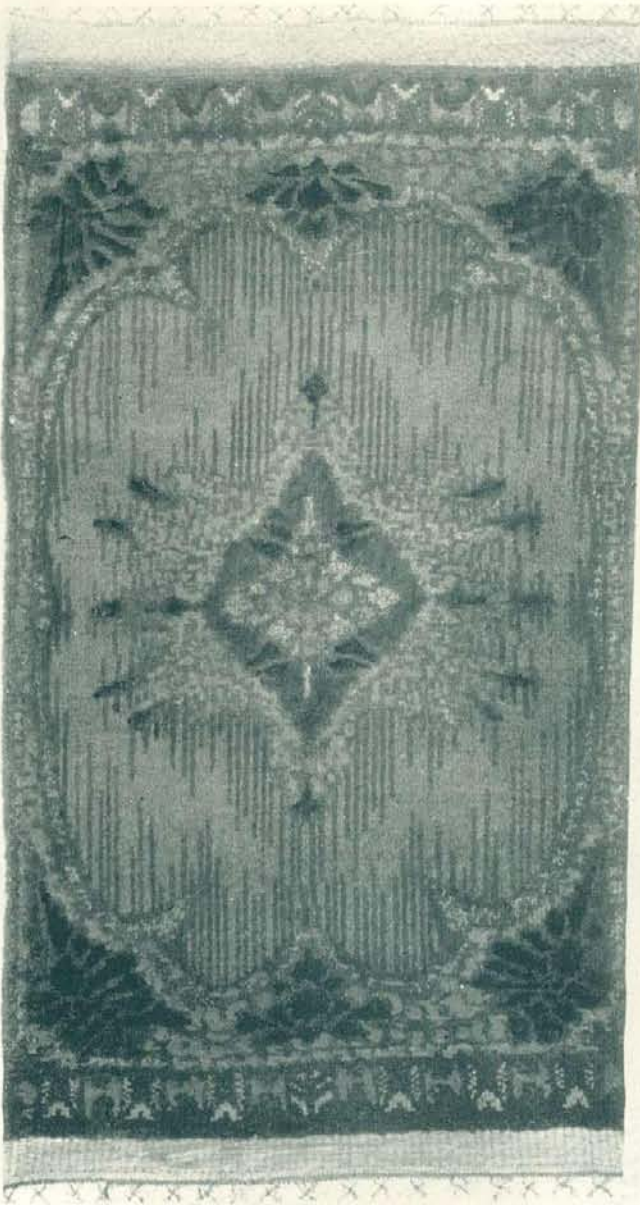
FAYENC DISZEDENYEK

334. AGYAGIPAROSOK
TANFOLYAMA.
TANÁR
VÉRTES REZSŐ.

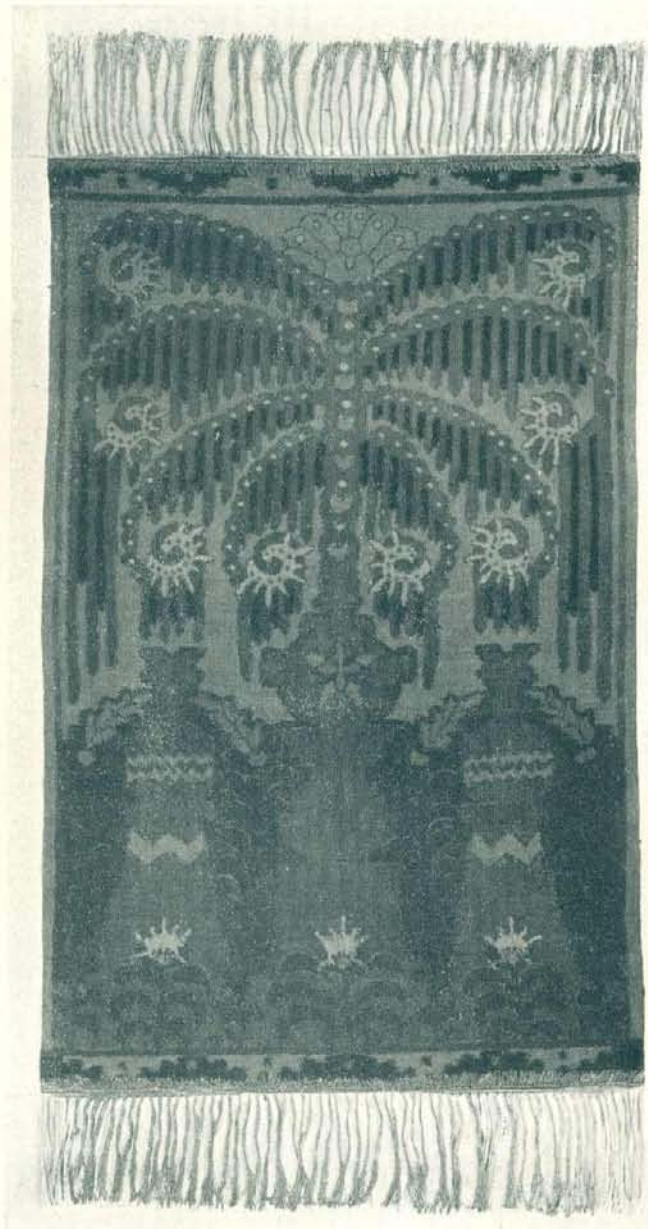
MAJOLIKA EDÉNYEK
TERVEI.
ÉTUDES DE POTERIES
EN FAÏENCE.

335.

TERVEZTE LAKATOS ARTUR.

336.

TERVEZTE MAYER ANTAL.

335., 336. SZÖVŐIPARI TANFOLYAM.
CSOMÓZOTT SZŐNYEGEK.
PROJETS POUR TAPIS.

SZÉKESFŐVÁROSI IPARRAJZISKOLA.

337.

337. ÜVEGFESTŐK
RAJZOSZTÁLYA.
TANÁR
KÖLBER DEZSŐ.

LÁTKÉP
A MARGIT-HÍDRÓL
ÜVEGMOZAIK.

338.

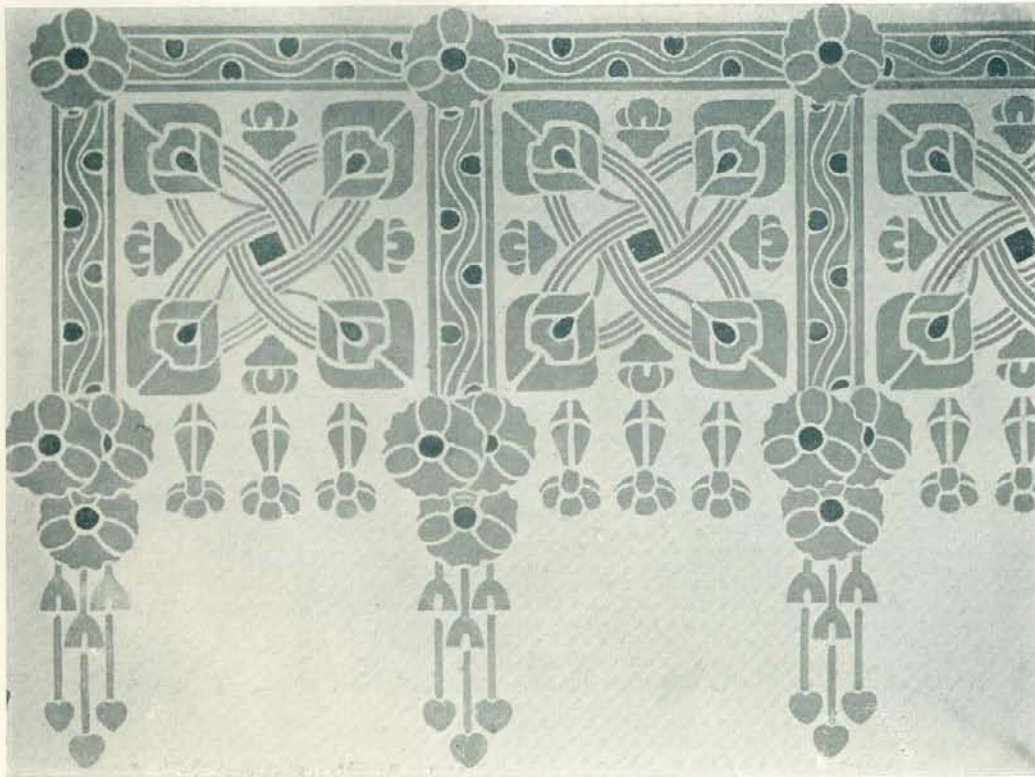
338. SZÉLMALOM. ÜVEGMOZAIK.

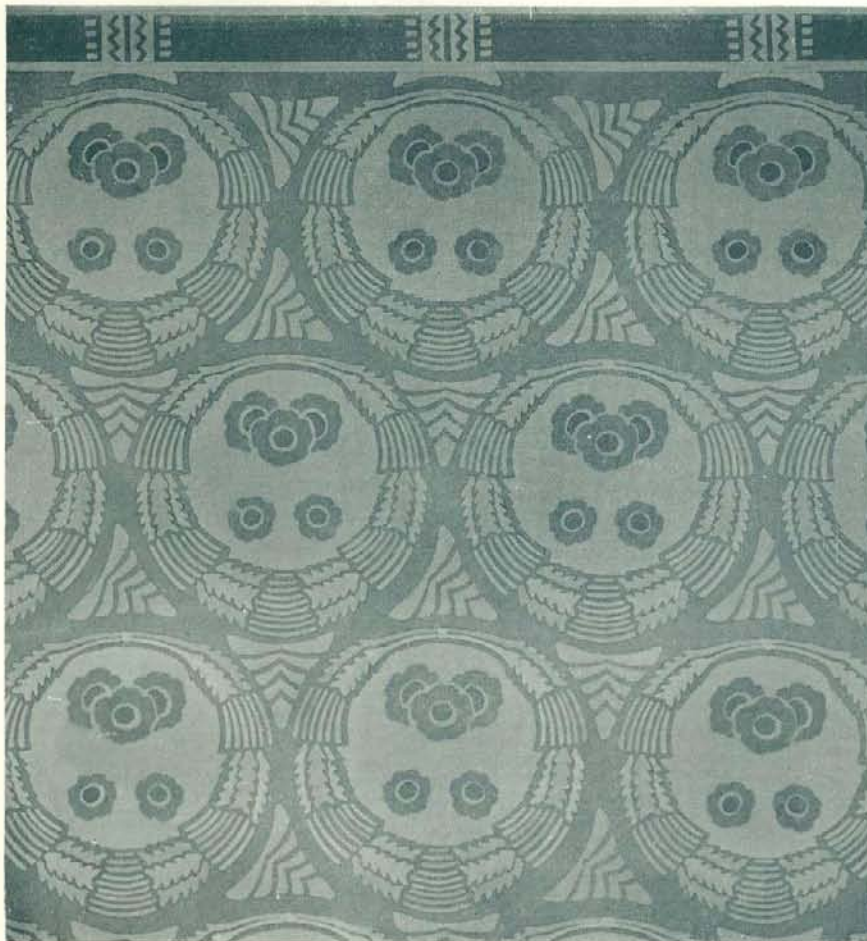
ÉTUDES POUR VITRAUX.

SZÉKESFŐVÁROSI IPARRAJZISKOLA.

339.

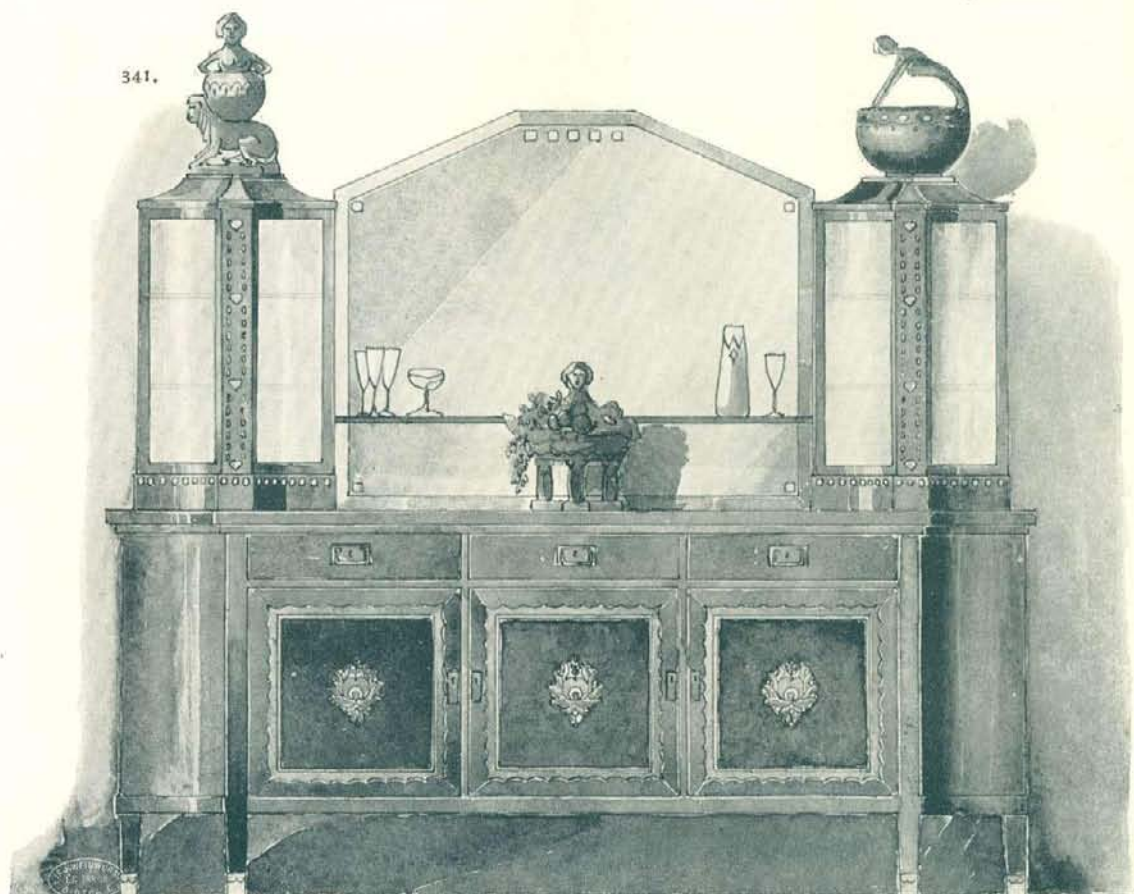
340.

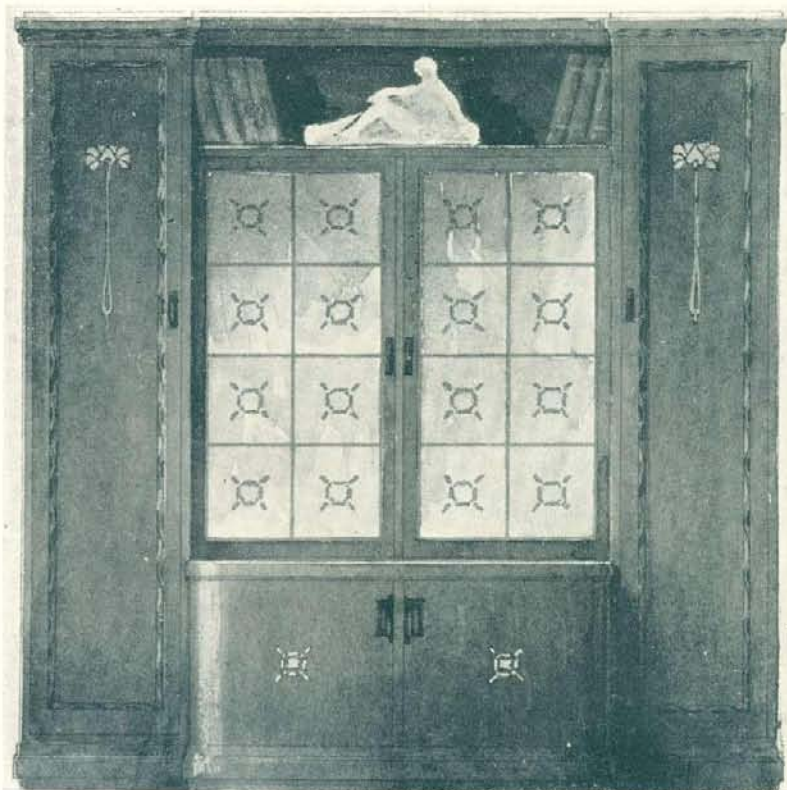
339-340. SZOBA-
FESTŐK TÉLI
TANFOLYAMA.
TANÁR
NAGY LÁZÁR.

SABLONÓZOTT
FRIZ ÉS FALI-
MINTA.
ÉTUDES DE
PEINTURE
DÉCORATIVE.

SZÉKESFŐVÁROSI IPARJAZISKOLA.

342.

341., 342. ASZTALOSOK
RAJZOSZTÁLYA.
TANÁR
MENYHÉRT MIKLÓS.

POHÁRSZÉK ÉS
KÖNYVSZEKRÉNY.
PROJETS POUR UN
DRESSOIR ET POUR
UNE BIBLIOTHÈQUE.

SZÉKESFŐVÁROSI IPARAJZSKOLA.